

ЗАМОНАВИЙ БОШҚАРУВДА АЁЛЛАР ФАОЛЛИГИНИНГ ИЖТИМОЙ – ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИХАТЛАРИ

*Халқаро инновацион университети
“Педагогика ва психология йўналиши” 2-курс талабаси
Юсунова Шокира Ҳамроқуловна
Тел: +998912182211*

АННОТАЦИЯ: Ушбу мақола бошқарувда аёллар фаоллигини ижтимоий-психологик хусусиятларининг ўзига хос жиҳатларини очиб бериш, кадр танлашда, тайинлашда аёлларга хос ижтимоий-психологик ва психоэмоционал хусусиятларни ўзига хос жиҳатларини бошқарувда аёллар фаоллигида тутган ўрни, аҳамияти, фаолликни шакллантириш ва унинг бошқарувда аёллар фаоллигидаги аҳамиятини очиб беришга қаратилган.

Калит сўзлар: аёллар фаоллиги, бошқарув, кадр, танлаш, тайинлаш, ижтимоий-психологик, психоэмоционал хусусиятлар.

Ҳар бир шахснинг ижтимоий-психологик хусусиятлари хатти-ҳаракат, ҳулқ-атвор, мақсад, қобилият ҳамда ижтимоий, иқтисодий, сиёсий мотив, эҳтиёжларда кўринади. Шахс ўз камолоти, тараққиёти ҳамда ривожланишида ўзига хос бўлган ижтимоий-психологик хусусиятларни намоён этади.

Инсон жамиятнинг бир бўлаги сифатида бирор мавқеёга, мақсадга эришишида унинг хатти-ҳаракати, фаолияти, шахслараро муносабати, ўзини ўзи англаганлиги, назорат қила олиши, баҳолаши, бошқариши, ички ва ташқи мотив, эҳтиёж билан бирга унинг фаоллиги муҳим ўрин тутди. Айниқса, бошқарувда аёллар фаоллигини юзага келиши, шаклланиши ва ривожланишида, фаолликни ижтимоий-психологик хусусиятларини бир бутун, яхлит ҳолда намоён бўлишида ички регуляция билан бирга жамиятда тенг шароит ҳамда имкониятларни яратилганлиги, тенглик тамойилини таъминланганлиги асосий жиҳат сифатида эътироф этилади.

Шу билан бирга аёллардаги фаоллик ижтимоий-психологик хусусият сифатида халқ хўжалигининг барча соҳаларида жумладан, ижтимоий, иқтисодий, ҳуқуқий, сиёсий йўналишдаги бошқарув ва раҳбарликда, тадбиркорликнинг турли босқичларида, ноформал лидерликнинг турли бўғинларида кўринади. Аёллар ўз фаоллигини турли жабҳаларда хусусан, бошқарувда намоён этишларида аввало кадр сифатида танланиши, тайинланиши ёхуд сайланиши керак. Деярли барча ривожланган ёки бугунги кунда ривожланиш босқичида бўлган мамлакатлар хусусан Ўзбекистонда ҳам

рақобатбардош, салоҳиятли, ватанпарвар, билимли ҳар томонлама ўз касби ва лавозимига муносиб кадрларга бўлган эҳтиёж ва талаб юқори. Бугунги кунда аёллар масаласи давлат сиёсати даражасига кўтарилиб, Ўзбекистоннинг янги ислохотлар даврида уларни бошқарув лавозимларига танлаш, тайинлаш, сайланиш ҳуқуқларини қонун билан мустаҳкамланганлиги, аёлларни нафақат ижтимоий масалаларни ўрганиш объекти балки, халқ хўжалигининг барча соҳаларида ўз иқтидорини намоён этиш қобилиятига эга эканлигини эътироф этилаётганлиги катта аҳамиятга эга.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегиясининг 4-йўналишида хотин-қизларнинг ижтимоий-сиёсий фаоллигини ошириш, уларни давлат ва жамият бошқарувидаги ўрнини кучайтиришни белгиланганлиги Ўзбекистон Республикаси Президенти ташаббуси билан аёлларни ҳоким лавозимига тайинлаш тўғрисидаги ташаббусни илгари сурганлиги, 2020 йил 20 январь куни Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенати мажлисида Сенат раиси лавозимида илк бор аёл киши номзоди илгари сурилганлиги мамлакатимизда аёллар ва эркаклар тенг ҳуқуқлилигини таъминлаш, бошқарувда аёллар фаоллигини қўллаб-қувватлаш, уларни ўзига хос ижтимоий-психологик хусусиятларини намоён этишлари учун жамиятда имконият яратиб берилаётганлиги, бу ўз ўрнида ижтимоий ҳаётнинг ижтимоий-психологик муҳитига ижобий таъсир кўрсата бошлаганлиги билан изоҳланади.

Шахслараро муносабатларда демократия, тенг ҳуқуқлилиқ тушунчалари бугунги ижтимоий ҳаётда нормал жараён сифатида тан олинаётганлиги, академик Р.Убайдуллаеванинг жамиятни демократлаштириш ва аёллар фаоллиги муаммосини ҳал этиш бу иккита бир-бирига узвий боғлиқ жараёндир. Демократлаштириш бу нафақат аёллар ва эркакларнинг тенг ҳуқуқлилигини таъминлаш, балки аёлларни қўллаб-қувватлаш ва салоҳиятини намоён этишнинг янги шакллари юзага келишига имконият яратади. Бу – аёлларни “ижтимоий ҳимоя” объектидан жамият ҳаётида фаол иштирок этувчи шахсга айланишида қўйилган биринчи ва муҳим қадам ҳисобланиши тўғрисидаги фикрларида ҳам ўз аксини топган.

Фаоллик бу (ингл. activity, немс. tatigkeit) фаолият, ташқи муҳит билан ҳаётий муносабатни қўллаб-қувватлаш ёки уни ўзгартиришнинг манбаси ҳисобланади. Аслида ижтимоий-психологик жиҳатдан фаоллик инсон фаолиятидаги муҳим хусусият сифатида характерланиб, инсонни ташқи муҳитга интенсив таъсири ва мақсадга эришишидаги тўсиқ ҳамда қарамақаршиликларни енгиб ўтишидир. Бу организм ва ташқи муҳит, субъект ва ташқи муҳит, шахслараро ва ижтимоий муҳитдаги қарама-қаршиликларни бартараф этишидир.

А.К.Абульханова-Славская фаоллик ва фаолият ўртасидаги фарқни фаолият эҳтиёжлари предметидан келиб чиқади, фаоллик эса, фаолиятга бўлган эҳтиёждир. Фаоллик фаолиятни юзага келтиради. Унинг мотиви, мақсади, йўналганлиги, хоҳиши фаолиятни амалга оширади ва у инсонда мавжуд “уйқудаги потенциал”ни қўзғатувчи, ҳаракатга келтирувчи куч дея таъкидлайди. Демак, инсон вазиятни ўзи тадқиқ этади, ўз фаоллигини программалаштиради, натижаларни назорат ва таҳлил этади.

Зеро, глобализация, информацион жараён тезлик билан ривожланаётган ҳозирги даврда таваккалчиликнинг ижтимоий роли ошиб бораётганлигини кўрсатади. Бу инсонда ижтимоий муҳитдаги ўзгаришларга тезкорлик билан жавоб бериш, ўзгаришларга нисбатан ўз фаоллигини мослашувчанлигини бошқариш, мавҳум, номаълум вазиятларда қандай ҳаракат қилиш кераклиги бўйича қарор қабул қилиш қобилиятини шакллантиради.

Бошқарувда аёллар фаоллигини ижтимоий-психологик хусусиятларини ўзига хос жиҳатларидан яна бири касбий хусусиятлар ва қобилиятлардир. Булар: *амалий интеллект – мантиқий ва танқидий фикрлаш, амалий масалаларни ҳал этишда билим ва тажрибани тез ва эффектив қўллай билиш. Бошқарувни эффективлиги кўп жиҳатдан маълумотлар билан ишлай олиш ва шахслараро муомалага боғлиқлиги; *социал интеллект – атрофдаги инсонлар ички кечинмаларини тўғри тушуниш ва таҳлил қилиш; *адекват ўз-ўзини баҳолаш, яъни шахснинг ўз-ўзини кузатиш, хаттиҳаракатларини танқидий, таҳлилий, назорат ўлчовида баҳолай олишда кўринади.

Шунингдек, мақсадни аниқ белгилай олиш, тахмин(прогноз) қила билиш, режалаштириш, қарор қабул қила олиш, коммуникатив қобилиятни шакллантириш ҳам бошқарувдаги фаоллик самарадорлигини ошириш учун хизмат қилади. Доминантлик, стрессга чидамлик, ўзини-ўзи бошқариш, эмоционал турғунлик ҳам субъектнинг шахсий хусусиятлари ҳисобланади. Ҳар бир шахс борлиқни, вазиятни, муаммони, ташқи таъсирни, дунё тўғрисидаги тасаввурни ўзининг ички модели орқали қабул қилади. Барча шахс вазиятни қандай муҳокама этишига қараб бир-биридан фарқланади. Инсон вазиятни қандай таҳлил этишига қараб, унинг фаолияти аниқланади. Борлиқни тасаввур қилиш, вазиятни тўғри баҳолаш, ички ва ташқи таъсирлар натижасида инсон ривожланиши, ўзгариши ёки тараққий этишини инобатга олсак, демак бу унинг ички ўзига хос жиҳати сифатида амалга ошади. Ана шу нуқтаи назардан кадрлар масаласида, хусусан бошқарувда аёллар фаоллигининг муҳим ижтимоий-психологик жиҳатларининг ўзига хослиги бу ички ва ташқи таъсирларни ҳиссий баҳолашни устунлиги ҳисобланади. Бу аёллардаги борлиқни, вақеа-ҳодисаларни барча майда деталарига инобатга олиши, ҳис қила олишида кўринади.

Бошқарувда вазиятни аниқ баҳолашда, вазифани бажаришда, бошқарувни амалга оширишда мазкур жиҳат аёллар фаоллигини ўзига хос ижтимоий-психологик хусусияти сифатида намоён бўлади ҳамда улар фаолиятида ўзига хос ёрдамчи вазифасини ўтайди. Маълумки, ҳар бир инсон ижтимоий ҳаётда бир нечта позицияни эгаллайди. Ҳар бир позиция шахсдан маълум бир ҳуқуқ ва бурчларни амалга оширишни тақозо этади ва бу унинг жамиятдаги статусини белгилайди.

Шунингдек, инсон бир вақтнинг ўзида бир нечта статусга ҳам эга бўлиши мумкин лекин битта стутс уни жамиятдаги аниқ мақейини белгилаб беради. Бошқарувда аёллар фаоллигини ўзгарувчан вазиятларга мослашишини муваффақиятли амалга ошириши, фаолликни аниқ йўналтирилиши, тажриба, малака ва кўникмаларни тўғри шакллантирилиши самарали фаолиятнинг асоси ҳисобланади. Бинобарин, халқ хўжалигининг барча тармоқларини етук, ватанпарвар, миллатпарвар, фидоий, ҳалол, пок мутахассислар ҳисобига шакллантириш, кадрлар позициясини тўғри ташкил этиш мамлакат иқтисодий салоҳиятини ошириш билан бирга ижтимоий-психологик, маънавий-ахлоқий муҳитини соғломлаштиришга хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати.

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг ПФ-4947-сонли 2017-2021 йилларда Ўзбекистон Республикасини ривожлантиришнинг бешта устувор йўналиши бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони. 2017 йил 7 февраль. 4 –йўналиш.
2. Ўзбекистон Республикаси Президенти Ш.Мирзиёев иштирокидаги Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлиси Сенатининг биринчи мажлиси. 20.01.2020 й. www.prezident.uz
3. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни /К.А. АбульхановаСлавская – М., 1991. – 43, 299 с.
4. Головин С.Ю. Словарь практического психолога. 1998. Минск. ХАРВЕСТ. С.14
5. Маркова Е. “Социально-психологический портрет женщины предпринимателя». Статья. С.4. <https://superinf.ru>
6. Столяренко Л.Д. Основы психологии. «Феникс» Ростов-на-Дону. 2000 г., С. 83
7. Убайдуллаева Р. Социальный потенциал женщин Узбекистана. Возможность содействия раскрытию социального потенциала женщин Узбекистана на рубеже 21 века (Материалы симпозиума). Т.: 1999, - С.32